CZU: 343.621:341.231.14 **DOI: 10.5281/zenodo.7348609**

PROVOCAREA ILEGALĂ A AVORTULUI – O AGRESIUNE ASUPRA VIEȚII INTRAUTERINE

BALCAN Silvia,

doctorandă, Școala Doctorală „Științe Juridice”,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-8755-705X

This article analyzes the pros and cons of abortion, which is considered a derogation from the right to life and has been the subject of discussion by researchers over time. The issue of legalization of abortions, including the permissible period of their performance, conditions a multitude of controversies regarding the fact if it is or not an absolute right of women, or an aggression against the human being during intrauterine development. The aim of this study is to identify legislative solutions both for ensuring the women right to reproductive health, and also for the protection of intrauterine life.

Keywords: abortion, right to life, product of conception, intrauterine life, illegal provocation of abortion.

Femeia este cea care dă continuitate vieţii, însă nu toate femeile, din diverse motive, doresc să dea viaţă altei fiinţe umane, apelând la diverse metode de întrerupere a unei sarcini. În literatura de specialitate, întreruperea cursului sarcinii poartă denumirea de „avort”. Conform Dicţionarului Explicativ al Limbii Române prin avort se înțelege „Întreruperea accidentală sau provocată a graviditǎţii înainte ca fătul să poată trăi în afara organismului matern” [1, p.78]. În practica medico-legală, avortul se defineşte însă ca „întreruperea cursului normal al sarcinii în primele 28 de săptămâni (după acest timp se consideră naştere prematură)” [2, p.251].

Avorturile sunt una din problemele de bază ale societăţii contemporane, un dezechilibru al evoluţiei, care a existat în toate timpurile şi culturile lumii fiind condiţionată de ambiguitatea momentului când produsul concepţiei poate fi considerat o fiinţă umană. De-a lungul timpului avorturile au fost percepute ca un păcat, pruncucidere, inclusiv ca o încălcare flagrantă a eticii medicale. Cea mai timpurie interzicere a avortului datează din secolul XI în codul din Assura şi impunea pedeapsa cu moartea femeilor căsătorite care fac avort fără consimţământul soţilor, iar legile lui Manu din India antică, asimilau avortul cu omuciderea. În Grecia şi Roma antică, atitudinea faţă de avorturi era mai democratică, fiind o metodă obişnuită de planificare familială, în comparaţie cu

Europa din Evul Mediu sau statele arabe, fapt ce în mod direct era condiţionat de influenţa religiei în acea perioadă, care percepea avorturile ca o crimă.

Totodată, urmează să enunţăm că şi Hipocrat, care se consideră tatăl medicinii, avea o atitudine negativă privitor la întreruperea sarcinii. Or, în cadrul cunoscutului jurământ al acestuia se enunţă că, „...nu voi da unei femei un remediu abortiv”. De aceea, pe parcursul unei perioade îndelungate din istorie avorturile au fost interzise, iar secolul XX a cunoscut deja o altă abordare a acestei instituţii în contextul emancipării femeilor, fiind deja tratat ca un drept al acestora.

La fel, secolul al XX-lea a fost marcat şi de conştientizarea faptului că, femeia-mama si copilul sunt subiecte ce necesită protecţie si ocrotire specială, generând în acest sens o revoluţie aferent cumulului de drepturi acordate lor, atât la nivel de legislaţii naţionale, cât şi pe plan internaţional, venind în acest mod cu soluţii la abuzurile asupra acestora, recunoscând atât copilul, cât şi femeia ca subiecţi de drept.

La moment, afirmă Alina Mirabela Gentimir, „dreptul la avort este recunoscut în majoritatea legislaţiilor statelor membre ale Consiliului Europei şi Uniunii Europene prezentând un subiect asupra căruia Curtea de la Strasbourg s-a pronunţat doar în mod fortuit şi deosebit de prudent” . Vom remarca că, autorul concretizează însă faptul că, „dacă iniţial s-a evitat total pronunţarea asupra altui drept decât dreptul la informaţie privind posibilitatea femeilor însărcinate de a face avort, ulterior a fost recunoscută existenţa conflictelor între dreptul mamei de a întrerupe sarcina şi dreptul de protecţie a fetusului” [3, p.241]. Acest fenomen, în opinia noastră a fost condiţionat şi de multiplele cereri în adresa Curţii, care identifică o varietate de probleme complexe aferent avortului şi deşi Curtea evită să se expună expres asupra acestei chestiuni, jurisprudenţa acestea denotă dificultăţile şi lacunele legislative ale statelor membre, care sunt lăsate să determine desinestătător statutul juridic al avortului.

Sergiu Brînză şi Vitalie Stati, profesori autohtoni, sunt de părerea că „a da naştere unei fiinţe umane este un act personal, nu unul social. Urmările acestui act le suportă mai mult ca oricine femeia şi, când ea nu doreşte să le suporte, societatea, care nu contribuie în mod eficient la uşurarea acestor greutăţi, nu are dreptul să-i impună contrar voinţei ei obligaţia de a avea copii” [4, p. 392].

Ne achiesăm parţial acestei viziuni a coautorilor care în opinia noastră nu corespunde principiului potrivit căruia viaţa este şi un interes public şi nu doar

unul privat. Statul având obligaţii faţă de persoană, considerăm că, dispune şi de dreptul de a condiţiona prin argumente juridice efectuarea avorturilor.

Prin urmare, din lipsa existenţei unui echilibru între drepturile şi interesele femeii şi cele a unei viitoare vieţi, au apărut şi o mulţime de disensiuni privitor la legalizarea avorturilor, la moment fiind stabilite o serie de argumente pro şi contra vizavi de această intervenţie. În plus, merită separată problema justificării morale a avorturilor „la cerere”, din motive sociale şi medicale, deoarece în fiecare caz există diferite premise etice, filozofice, sociale, economice, etc. O analiză a justificării morale a avortului în fiecare dintre aceste etape relevă diversele atitudini culturale, sociale şi ideologice ale societăţii moderne. În ciuda poziţiilor diametral opuse cu privire la problema avortului, atât susţinătorii, cât şi oponenţii legalizării şi justificării morale a acestei intervenţii recunosc crima ca fiind inacceptabilă din punct de vedere etic.

Principalul argument al susţinătorilor avortului este autonomia unei femei de a-şi exercita opţiunea reproductivă. Dacă avortul este interzis, atunci o femeie este în acest mod lipsită de plenitudinea drepturilor sale ca persoană şi cetăţean, ea fiind privată de libertatea de a alege dacă să fie mamă sau nu.

În timp ce activiştii anti-avort cred însă că, dreptul embrionului la viaţă depăşeşte dreptul femeii de a-şi controla corpul, adică, permiţând avortul, admitem crima. Oponenţii îşi argumentează poziţia la nivelul drepturilor fundamentale ale omului: libertatea de conştiinţă împotriva dreptului la viaţă. Or, în acest context, cele două tabere nu sunt de acord între ele în ceea ce priveşte autonomia morală a embrionilor şi a fetuşilor, dreptul lor la viaţă.

Susţinătorii avortului cred că, embrionii şi fetuşii nu pot avea plenitudinea drepturilor omului, deoarece fătul nu este încă o persoană. Prin urmare, drepturile unei femei se suprapun cu drepturile unui embrion sau ale unui făt. Oponenţii lor, insistă că, embrionii şi fetuşii au deja dreptul la viaţă. Aceste controverse vizavi de dreptul femeii şi drepturile embrionilor şi fetuşilor (o potenţială viaţă) apare pentru prima dată în secolul al XX-lea, când bioetica se forma încă. Unul dintre primele argumente ale susţinătorilor avorturilor „la cerere” de la mijlocul secolului al XX-lea este că embrionul, ca şi fătul, nu este o persoană, deoarece nu are conştiinţă, iar aceasta apare doar din momentul naşterii. Doar în acest caz putem spune cu certitudine că, în faţa noastră este o persoană, iar deoarece embrionii şi fetuşii nu sunt conştienţi, prin urmare, ar trebui să fie atribuiţi stării de sarcină a unei femei şi nu fiinţelor umane independente. Potrivit acestei concepţii, o femeie are dreptul de a avorta în

orice stadiu al sarcinii, la cererea ei. Această viziune asupra problemei avortului aparţine lui Michael Tooley şi Mary Anne Warren [5] fiind numită liberală şi a rezonat la mijlocul secolului al XX-lea, de atunci fiind criticată constant.

Opozanţii lui Tooley şi Warren au criticat în primul rând argumentul conştiinţei, pe care se bazează poziţia liberală. Incertitudinea conceptului de conştiinţă, criteriile sale, în principiu, ne oferă posibilitatea de a concluziona că, nou-născuţii care, imediat după naştere manifestă doar reflexe, şi nu sunt capabili să realizeze lumea şi chiar să vadă şi să audă, empiric şi să perceapă lumea ca un adult sau cel puţin un copil minor nu este încă o persoană şi respectiv nu are drepturi proprii omului, ceea ce face permisibilă, conform raţionamentului liberalilor, uciderii nou-născuţilor. Această concluzie îngrozitoare face ca argumentul personalităţii susţinut de liberali în susţinerea avorturilor volitive sau ”la cerere” să fie oarecum absurd.

Partea opusă a poziţiei liberale este luată de conservatorii care neagă dreptul la avort „la cerere”. Ei cred că, o fiinţă umană este persoană din momentul concepţiei, cu toate elementele aferente acesteia, inclusiv cu dreptul fundamental la viaţă. Această poziţie este preluată inclusiv de la Biserica Creştină, ca şi multe religii din lume care interzic avortul „la cerere”, însă doar în acest sens, opinia conservatorilor nu are nici o valoare pentru atei.

Dreptul modern nu mai este dependent de religie şi respectiv, legislaţiile ţărilor unde avorturile „la cerere” sunt permise nu se bazează pe norme religioase postulând libertatea de conştiinţă. Provocările sunt legate de conflictul materno-fetal, devenind o problemă de etică şi morală, iar pentru unele state şi juridică.

Medicina contemporană, constată că deja la 18 zile de sarcină se pot percepe bătăile inimii fătului, la 6 săptămâni funcţionale sunt deja sistemul nervos, stomacul rinichii şi ficatul fătului, iar la 10 săptămâni sau 70 zile de sarcină, copilul nenăscut are toate caracteristicile clar vizibile ca la un copil după naşterea sa.

Considerăm că, întrebarea când embrionul sau fătul începe să experimenteze durere este de o importanţă cheie în rezolvarea problemei avortului în lumea globalizată de astăzi. Avortul, la părerea noastră pare de neconceput dacă embrionul experimentează dureri similare cu durerea pe care o poate experimenta un nou-născut. Momentan, oamenii de ştiinţă nu au un consens cu privire la senzaţiile fătului în timpul unui avort: adică dacă acesta suferă de dureri similare unei persoane şi în ce săptămână de sarcină a femeii.

În urma studiului efectuat, în teza sa de doctorat, realizată sub conducerea profesorului român Vasile Dobrinoiu, Mihaela Moise (Rotaru) afirmă că, „viaţa intrauterină apare la momentul concepţiei, dar aceasta beneficiază de protecţia dreptului penal din momentul în care embrionul devine făt, adică din cea de-a opta săptămână de sarcină”.

Analizând inclusiv cercetările recente în domeniul medical, cercetătorul vine cu propunerea de lege ferenda reducerea la opt săptămâni a vârstei sarcinii până la care să se admită din punctul de vedere al dreptului penal producerea avortului la cerere în mod legal, fără ca acesta să fie necesar din punct de vedere terapeutic [6, p.16]. Suntem unanimi cu această propunere şi considerăm importante afirmaţiile expuse de Mihaela Moise (Rotaru), deoarece acestea sunt axate pe constatări din domeniul medical. Mai mult ca atât, alegaţiile autorului aferent justificării încriminării faptei de vătămare a fătului în legislaţia penală a României le considerăm oportun a fi preluate ca raţionamente recerinţei unei norme similare şi în legislaţia naţională.

Importante considerăm şi viziunile autorului rus Serghei Proţenco, care propune chiar ca statul nu doar să asigure dreptul de a se naşte copilului începând cu săptămâna a 20-a, dar urmează şi să asigure protecţia prin norme penale al acestuia în această perioadă de dezvoltare intrauterină, inclusiv să interzică avorturile începând cu săptămâna a 19-a de sarcină. Mai mult ca atât, susţinem afirmaţia doctrinarului că, perioada de dezvoltare intrauterină este o etapă primară de dezvoltare biologică a vieţii. Aflându-se în uterul matern în stadiu de embrion, fiinţa umană este desinestătătoare şi se află în proces de dezvoltare continuă şi respectiv nu prezintă o parte a organismului matern, care doar îi oferă condiţii optime de dezvoltare, inclusiv asigurându-l cu hrană şi protecţie. Odată cu naşterea, începe a doua etapă a existenţei biologice a unei persoane, sau mai bine zis, etapa de aflare a organismului său într-un mediu social. Doctrinarul consideră o eroare opinia dominantă că viaţa umană începe cu naşterea sa, de fapt atunci consideră el, începe viaţa socială a acestea [7]. Sub acest ultim aspect, venim şi cu un alt argument şi anume: fiinţa umană este în continuă dezvoltare pe parcursul întregii vieţi, iar perioada de dezvoltare intrauterină este doar un stadiu primar de dezvoltare şi unica diferenţă faţă de etapa extrauterină (atunci când intervine viaţa socială), fiind doar elementul de diferenţiere a gradului de evoluţie.

Se va reţine că, în sensul legii penale naţionale, momentul de început al vieţii persoanei nu este cel al conceperii, ci cel al declanşării procesului naşterii,

atunci când are loc apariţia unei părţi a corpului copilului din cavitatea uterină. Avorturile sau întreruperea artificială a sarcinii în Moldova nu sunt interzise, deşi termenul sarcinii este limitat – cel mult 12 săptămâni, excepţii fiind posibile în cazul unor prescripţii medicale sau în cazul existenţei indicatorilor sociali ai avortului (de exemplu, fătul conceput în urma violului), care extind acest termen până la 21 săptămâni. După această perioadă, avortul este şi el mult mai dăunător sănătăţii femeii, iar acest fapt fortifică indirect criteriul de recunoaştere a fătului ca fiinţă umană.

Doctrinarii Irina Batin şi Alexandru Arseni, afirmă că, deşi dreptul la viaţă este declarat a fi unul suprem, natural şi cel mai important, fără de care celelalte nu au nici un sens, totuşi, legislaţia naţională, şi nu numai, contrazice această realitate prin faptul că legalizează avortul. La prima vedere este o contradicţie evidentă în legislaţia Republicii Moldova, dar se pare că, există un argument juridic, precizează autorii, care anulează această contradicţie. Acest argument constă în faptul că, copilul conceput nenăscut nu este considerat persoană (în sens juridic), adică nu are capacitatea, aptitudinea de a avea drepturi [8, p.19]. Or, legislaţia penală a Republicii Moldova apără dreptul la viaţă a copilului numai la naştere sau după naştere, iar eliminarea fătului prin orice mijloace nu constituie un omor, ci o efectuare ilegală a avortului, normă prevăzută de art. 159 din Codul penal [9].

Remarcăm că, legislaţia Republicii Moldova în acest domeniu este una permisivă, adică dreptul femeilor la avort este garantat prin orice întrerupere a sarcinii solicitată în primele 12 săptămâni, inclusiv în rândul minorelor, care au nevoie însă de acordul părinţilor sau reprezentanţilor legali. Norma legală care prevede acest termen limită este prevăzută la alin. (2) art. 32 al Legii ocrotirii sănătăţii nr. 411 din 28.03.1995 [10], potrivit căreia operaţia de întrerupere a cursului sarcinii poate fi efectuată până la sfârşitul primelor 12 săptămâni de sarcină în instituţii medico-sanitare publice şi private. La anumite indicaţii medicale, expres prevăzute de Ministerul Sănătăţii, şi sociale este permis chiar şi avortul tardiv, adică după perioada de 12 săptămâni si până la 21 săptămâni (Anexele nr. 1 şi 2 la Standardul privind întreruperea sarcinii în condiţii de siguranţă) [11], iar în cazuri de malformaţii incompatibile cu viaţa/incurabile, pe tot parcursul sarcinii, după examinarea cazului în cadrul IMSP Institutul Mamei şi Copilului, de către un Consiliu Medical reprezentativ, aprobat anual prin ordinul conducătorului instituţiei.

Avortul legal până la termenul de 12 săptămâni, la cererea femeii, a fost legalizat în anul 1955 în fosta Uniune Sovietică, până atunci fiind considerat doar ca o metodă de contracepţie, iar în timp observăm că această normă nu a suferit modificări substanţiale.

Aşadar, legea penală a Republicii Moldova nu protejează viaţa intrauterină şi pe cale de consecinţă, doctrinarul Aliona Plop, statuează că „produsul de concepţie nu poate constitui obiectul material al nici uneia dintre infracţiuni care cuprind în conţinutul său varianta agravantă „(cu bună-ştiinţă) asupra unei femei gravide””. Cu atât mai mult, afirmă autorul că, nu poate produsul concepţiei să constituie obiect material al infracţiunii de provocare ilegală a avortului.[12, p. 40]. Argumentul Alionei Plop este că, produsul concepţiei este lipsit de personalitate, nu dispune de drepturi specifice unei persoane obţinute la naştere şi în acest sens, nu există temei de a proteja desinestătător viaţa intrauterină. Această afirmaţie vine să confirme faptul că, legislaţia naţională a lăsat fără protecţie juridico-penală fiinţa umană în perioada sa de dezvoltare intrauterină, adică până la naştere, însă vom nega opinia autorului că „nu există temei de a proteja desinestătător viaţa intrauterină”, considerând că problema statutului fătului ar urma să deţină prioritate faţă de voinţa femeii care la moment în Republica Moldova deţine rangul de drept asupra vieţii copilului ei nenăscut şi prin urmare, în mod imperios urmează a fi supusă revizuirii legislaţia penală naţională în sensul instituirii noţiunii de „făt” şi „vătămare a fătului”.

Suntem solidari cu Gregor Puppinck atunci când afirmă că: „Dacă fătul sau embrionul ar fi nimic, sau nimic mai mult decât un element nesemnificativ produs de corpul femeii, cum ar fi părul, nu ar mai fi nevoie de o lege pentru a permite avortul” [13, p.22].

În acest sens, venim şi cu un alt argument juridic aferent valorii protecţiei vieţii intrauterine, or prin Legea privind transplantul de organe, ţesuturi şi celule umane nr. 42-XVI din 06 martie 2008 [14], a fost abrogat actul normativ (Legea nr. 473-XIV din 25 iunie 1999) care prevedea că, embrionul este parte a organismului matern. Deşi acest fapt nu reprezintă în sine o recunoaştere a dreptului la viaţă a produsului concepţiei, este totuşi un remediu de protecţie al acestuia.

Ne aliniem afirmaţiei doctrinarului Igor Soroceanu că, nici o lege nu poate împiedica o femeie să nască sau să păstreze copilul, dar o încercare – o schimbare a mentalităţii – trebuie să existe! Mai mult ca atât, cercetătorul

conchide că „Legile care interzic şi pedepsesc avortul nu pun în discuţie drepturile femeii, ci dreptul la viaţă al copilului conceput. Ele afirmă că nimeni nu poate să dispună de viaţa unui nevinovat, apărând egalitatea dreptului la viaţă a tuturor fiinţelor umane. Avortul nu poate fi considerat un drept al femeii. Legea trebuie să pedepsească toate delictele, în caz contrar, cei slabi şi nevinovaţi ar fi victime lipsite de apărare ale delincvenţilor mai puternici decât ei” [15, p.169].

Prin urmare, norma legală prevăzută la art. 159 Cod penal, nu restricţionează întreruperea cursului sarcinii, ci stabileşte mai degrabă consecinţe juridice pentru încălcarea regulilor de realizare a aceste intervenţii, iar esenţa infracţiunii de provocare ilegală a avortului, constă în crearea pericolului pentru viaţa şi sănătatea femeii însărcinate şi respectiv, nu putem vorbi despre o protecţie legală sub aspect penal al embrionului (fătului), ci despre o agresiune asupra acestuia, care se prezintă ca o consecinţă.

În aceeaşi ordine de idei, ar urma să menţionăm că, nu suntem împotriva avortului terapeutic, adică în cazul descoperirii unor afecţiuni fetale, de obicei malformative care nu permit supravieţuirea după naştere, sau în cazul unor afecţiuni care pun viaţa mamei în pericol în prezenţa sarcinii, datorită suprasolicitării suplimentare a organismului (cardiace, renale, respiratorii, tumori malegne, etc). Cu certitudine, indicaţiile medicale sunt obiectivate de o motivaţie plauzibilă, orientată spre salvarea unei vieţi reale (a femeii însărcinate) în detrimentul unei vieţi potenţiale.

Conchidem că, avortul volitiv este o agresiune asupra vieţii intrauterine, şi ar urma să existe temeiuri puternic proporţionale cu dauna adusă fătului ca să se recurgă la acesta, iar o simplă dorinţă a femeii sau prezenţa unor indicaţii sociale (spre exemplu: lipsa surselor financiare, femei gravide aflate în procesul de migraţie, divorţ în timpul sarcinii, etc) nu sunt un argument juridic în favoarea acestei intervenţii. Deşi, am constat că, la nivel naţional dreptul femeii la sănătatea reproducerii aferent accesului la realizarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii în condiţii de siguranţă este protejat prin lege, considerăm că limitele discreţiei cu privire la produsul concepţiei imperativ ar urma a fi diminuate, până la vârsta gestaţională de 8 săptămâni, inclusiv începând cu acest termen să-i fie recunoscut fătului statutul juridic, similar altor legislaţii, prin instituirea noţiunii de „făt”.O altă propunere de lege ferenda s-ar referi la noţiunea de ”vătămare a fătului”, ce ar fi cu un sens diferit în cazul agresiunilor în privinţa fătului decât cel în privinţa persoanei, inclusiv cu specificarea

expresă a consecinţelor survenite în rezultatul vătămărilor produse.

Important considerăm şi excluderea sintagmei „şi sociale” din pct. 3 al Standardului privind întreruperea sarcinii în condiţii de siguranţă, şi respectiv abrogarea Anexei 2 care enumeră indicaţiile sociale pentru întreruperea voluntară a cursului sarcinii până la sfârşitul săptămânii 21-a de sarcină. Aceste intervenţii legislative nu ar condiţiona în nici un mod un conflict de legislaţie la nivel naţional cu jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului, care a lăsat la marja de apreciere a fiecărui stat acest domeniu de reglementare, deoarece nici Convenţia şi nici alte instrumente internaţionale ale dreptului omului nu exclud din aria lor de protecţie viaţa prenatală.

Referinţe:

1. Dicţionar Explicativ al Limbii Române / coordonatori Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche. ediţia II. Bucureşti, 1998, 1159 p.
2. BACIU, Gh. Curs de medicină legală (pentru facultăţile de drept), Chişinău, 2013, 303 p.
3. GENTIMIR, A., Valenţe controversate actuale ale bioeticii reflectate în jurisprudenţa Curţii Europene a drepturilor omului. În: Revista Moldovenească de Drept Internaţional şi Relaţii Internaţionale, nr. 2(12), 2017, p. 229-244.
4. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal, Partea specială, vol. I.Chişinău: Tipografia Centrală, 2015.
5. MAVRICHI, I. Personalitatea – concept cheie în dezbaterea etică despre avort. [Accesat 25.04.2020] Disponibil: https://www.culturavietii.ro/2013/05/30/personalitatea-concept-cheie-in-dezbaterea-etica-despre-avort
6. MOISE (ROTARU), M. Protecţia vieţii intrauterine, Rezumat al tezei de doctorat, Bucureşti 2014.
7. ПРОЦЕНКО, С. Об охране права внутриутробного ребенка на жизнь в российском уголовном законодательстве. [Accesat: 08.03.2022]. Disponibil: https://zakon.ru/blog/2016/5/8/ob_ohrane_prava_vnutriutrobnogo_rebenka_na_zhizn_v_rossijskom_ugolovnom_zakonodatelstve
8. BATIN, I., ARSENI, A. Contradicţia dintre dreptul la viaţă şi avort. În: Revista naţională de drept, 2011, nr. 6-7.
9. Codul penal al Republicii Moldova Nr. 985 din 18-04-2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74.

10. Legea ocrotirii sănătăţii nr. 411 din 28-03-1995. În: Monitorul Oficial al Republici Moldova, 1995, nr.34.
11. Standardul privind întreruperea cursului sarcinii în condiţii de siguranţă. Aprobat prin ordinul Ministerului Sănătăţii, Muncii şi Protecţiei Sociale al Republicii Moldova nr.766 din 18.08.2020. Disponibil: https://msmps.gov.md/legislatie/ghiduri-protocoale-standarde/
12. PLOP, A. Aspecte polemizate privind obiectul material al infracţiunii de provocare ilegală a avortului. În:Revista Naţională de Drept, 2014, nr. 9.
13. PUPPINCK, G. Avortul şi Convenţia Europeană a Drepturilor omului [accesat 28.04.2020] Disponibil: https://www.academia.edu/26620962/Avortul_%C8%99i_Conven%C8%9Bia_European%C4%83_a_Drepturilor_Omului
14. Legea privind transplantul de organe, ţesuturi şi celule umane nr. 42-XVI din 06-03-2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 81/273.
15. SOROCEANU, I. Consideraţii democratice privind avortul: repere moral-spirituale, consecinţele şi încadrarea juridico-penală. În: Ştiinţe juridice, 2020, nr. 11.